FRANZ ADOLF WICKENHAUSER (1809–1891). CONTRIBUŢII LA CUNOAŞTEREA ISTORIEI BUCOVINEI

ŞTEFĂNIŢA-MIHAELA UNGUREANU

Franz Adolf Wickenhauser (1809–1891). Beiträge zur Kenntnis der Geschichte der Bukowina

(*Zusammenfassung*)[*]

Der vorliegende Artikel präsentiert die Tätigkeit Franz Adolf Wickenhausers. Zu Wurmbach in Niederösterreich geboren, war er im Jahre 1837 als Finanzrat in die Bukowina gekommen. Er lernte das Land und die Leute kennen und widmete sich der Forschung der Geschichte der Bukowina, zunächst für die Periode der moldauischen Herrschaft und in geringerem Masse für die Zeit seit der Vereinigung des Landes mit dem österreichischen Kaiserstaat. Er hat eine grosse Anzahl historischer Werke geschrieben, Urkunden der Klöster Moldawitza, Homor, St. Onufri, Horodnik, Petroutz, Woronetz, Putna, Gross-Skit u. a. selbst übersetzt und veröffentlicht und über die Geschichte der Stadt Czernowitz und des Bistums Radautz geschrieben. Franz Adolf Wickenhauser hatte auch literarische Beschäftigungen und publizierte seine Beiträge in verschiedenen Periodika („Bukowiner Hauskalender", „Czernowitzer Zeitung", „Bukowinaer Rundschau", „Lemberger Leseblätter" u.a.) Raimund Frierdich Kaindl nannte ihn „der Nestor der bucovinaer Geschichtsforscher".

Schlüsselwörter und -ausdrücke: Franz Adolf Wickenhauser, Geschichte der Bukowina, Moldau, Czernowitz, Bukowiner Klöster, Forschung.

Printre cei care au avut preocupări semnificative în domeniul cercetării istoriei Bucovinei se numără şi Franz Adolf Wickenhauser[1], un cercetător austriac mai rar amintit astăzi.

[*] Traducerea: Ştefăniţa-Mihaela Ungureanu.

[1] Pentru informaţii privind viaţa şi activitatea acestei personalităţi a culturii bucovinene, vezi: R. F. Kaindl, *Franz Adolf Wickenhauser (1809–1891). Sein Leben und seine Werke. Gedächtnisblatt zu seinem dritten Todestage. Mit einem Bildnisse Wickenhausers*, Czernowitz, Pardini Verlag, 1894. Separatdruck aus der Zeitschrift „Der Buchenwald. Beiträge zur Kunde der Bukowina", Czernowitz, Pardini Verlag, Nr. 7, 1894; idem, *Franz Adolf Wickenhauser*, în „Romänische Revue. Politisch-literarische Zeitschrift", Viena, anul VII, Caietul VI, iunie 1891, p. 317–320; idem, *Zur Erinnerung*

BDD-A32775 © 2017 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 05:09:25 UTC)

S-a născut la Wurmbach, o localitate din Austria Inferioară, în anul 1809. A urmat o carieră în domeniul finanţelor. În anul venirii lui în Bucovina, 1837, avea funcţia de consilier financiar. Pe parcursul a aproape cincizeci de ani, cât a activat în acest domeniu, Wickenhauser a ajuns să-şi cunoască şi să-şi iubească patria adoptivă. Pasionat de istoria Bucovinei, el a întreprins numeroase cercetări în acest sens, atât în perioada de activitate, cât şi după pensionare.

A murit la Cernăuţi, în data de 6 aprilie 1891, la vârsta de 83 de ani[2].

Starea cercetării istoriei Bucovinei, la momentul sosirii lui Wickenhauser în această provincie, era – susţine istoricul Raimund Friedrich Kaindl – „extrem de precară; numai câteva scrieri, care argumentează eforturile de obţinere a autonomiei Bucovinei şi situaţia deosebită a Districtului Câmpulung, merită a fi menţionate. Astfel, Wickenhauser a găsit un domeniu [de studiu] complet ignorat, care urma să fie abordat pentru prima oară. La aceasta s-au adăugat şi alte greutăţi. Lăsând la o parte faptul că şi istoria Moldovei, de care Bucovina este strâns legată, fusese şi ea puţin studiată […], provincia nu avea încă, la vremea când Wickenhauser îşi începea cercetările, o bibliotecă publică, aşa încât sursele ştiinţifice puteau fi procurate numai în condiţii extrem de dificile. Documentele vechi, care trebuiau analizate, se aflau răspândite în diferite mănăstiri şi instituţii, erau scrise, în cea mai mare parte, în limbile slavonă şi română […], necunoscute atunci unui vorbitor de germană. Pe Wickenhauser nu l-au speriat aceste dificultăţi. A învăţat slavonă şi română, putând astfel să utilizeze vechile hrisoave şi cronici moldoveneşti fără greutate; şi-a însuşit cunoştinţe de limba ruteană, poloneză, chiar şi armeană”[3].

Franz Adolf Wickenhauser a scris un număr însemnat de lucrări. Cele mai multe sunt studii preliminare despre istoria Bucovinei, din vremea când acest teritoriu se afla în componenţa Moldovei, mai exact, din perioada 1350–1774. Structura acestor lucrări constă, de regulă, într-o descriere istorică şi o selecţie de documente. Textele sunt, aproape exclusiv, în limba germană şi sunt traduse din slavona veche, română, latină etc. După unele constatări[4], în conţinutul lor s-au

an einen deutschen Mann. Franz Adolf Wickenhauser, în „Bukowiner Bote”, Cernăuţi, anul V, nr. 1901; *Franz Adolf Wickenhauser, ein Bukowiner Geschichtsforscher*, în „Bukowinaer Rundschau”, Cernăuţi, anul X, nr. 966, 1891, p. 9; *Ehrenhalle deutscher Männer für die Bukowina*, în „Deutscher Kalender für die Bukowina”, nr. 1, 1903, p. 111–112; Erich Beck, *Franz Adolf Wickenhauser. Ein Niederösterreicher wurde Nestor der Bukowiner Geschichtsforschung*, în „Südostdeutsche Zeitung”, nr. 14, 1963, p. 9.

[2] R. F. Kaindl, *Wickenhauser, Franz Adolf*, în *Allgemeine Deutsche Biographie*, vol. 42, 1897, p. 327–328 (accesare on-line în data de 18.05.2017).

[3] *Ibidem.*

[4] Robert Roesler, în lucrarea *Romänische Studien. Untersuchungen zur älteren Geschichte Romäniens* [Studii româneşti. Cercetări asupra istoriei mai vechi a României], Leipzig, Editura Duncker & Humboldt, 1871, p. 358, referindu-se la volumul *Moldava sau contribuţii la o colecţie de documente privind Moldova şi Bucovina. Partea I: Hrisoavele Mănăstirii Moldoviţa*, Viena, 1862, menţionează că: „Der Herausgeber hat den Wert dieser bedeutenden Sammlung durch eine oft

BDD-A32775 © 2017 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 05:09:25 UTC)

strecurat şi greşeli de traducere, dar acestea nu diminuează valoarea lucrărilor, în ansamblu. Numărul acestor documente vechi, pe care Wickenhauser le-a valorificat în scrierile sale, se ridică la aproape 800. Din păcate, el nu a reuşit să publice toate rezultatele muncii sale, pe de o parte, din cauza lipsei resurselor financiare, pe de altă parte din cauza interesului redus, în epocă, faţă de acest gen de cercetări.

Prima lucrare a sa a apărut la Viena, în 1862, având titlul *Moldava sau contribuţii la o colecţie de documente privind Moldova şi Bucovina*. Partea I: *Hrisoavele Mănăstirii Moldoviţa*[5]. Volumul al II-lea a apărut în 1877, cu titlul *Istoria şi hrisoavele Mănăstirii Solca*[6], la Cernăuţi.

De atenţia cercetătorului Franz Adolf Wickenhauser s-a bucurat şi trecutul capitalei Bucovinei. În acest sens, în 1874, la Viena, publică volumul *Bohotin. Istoria oraşului Cernăuţi şi a împrejurimilor sale*[7], în care se referă la perioada de dinaintea anexării Bucovinei. O altă lucrare apare în 1880, intitulată *Horecea, o contribuţie la istoria oraşului Cernăuţi*[8].

În perioada 1881–1891, cercetătorul realizează cinci volume de documente, care cuprind şi studii despre etniile din provincie şi sunt reunite sub titlul generic *Molda sau contribuţii la istoria Moldovei şi a Bucovinei*[9], după cum urmează: vol. I – *Istoria Mănăstirilor Humor, Sf. Onufrie, Horodnic şi Pătrăuţi*; vol. II – *Coloniile germane din Bucovina*; vol. III – *Istoria Mănăstirilor Voroneţ şi Putna*; vol. IV – *Istoria Episcopiei Rădăuţilor şi a Mănăstirii Schitul Mare*; vol. V – *Câmpulungul Moldovenesc şi cel Rusesc (Huţulii) şi imigrarea lipovenilor*.

Franz Adolf Wickenhauser a colaborat cu periodice bucovinene, precum „Bukowiner Hauskalender", „Czernowitzer Zeitung", „Bukowinaer Rundschau", şi cu publicaţia vieneză „Comunicările Comisiei Centrale Cezaro-Crăieşti pentru Monumentele de Artă şi Istorice", cu articole de istorie pe teme diverse, cum ar fi:

willkürliche Uebersetzung in das Deutsche sehr vermindert". În traducere: „Editorul a redus foarte mult valoarea acestei însemnate colecţii, printr-o traducere adeseori arbitrară".

[5] *Moldawa oder Beiträge zu einem Urkundenbuche für die Moldau und Bukowina I. Die Urkunden des Klosters Moldawitza*, Wien, Jakob & Holzhausen, 1862.

[6] *Moldawa oder Beiträge zu einem Urkundenbuche für die Moldau und Bukowina II. Geschichte und Urkunden des Klosters Solka*, Czernowitz, Selbstverlag des Verfassers, 1877.

[7] *Bochotin I. Geschichte der Stadt Czernowitz und ihrer Umgebung*, Wien, Jakob & Holzhausen, 1874.

[8] *Horecza, ein Beitrag zur Geschichte der Stadt Czernowitz*, Czernowitz, Selbstverlag des Verfassers, 1880.

[9] *Molda oder Beiträge zur Geschichte der Moldau und Bukowina*, Bd. I, *Geschichte der Klöster Humor, St. Onufry, Horodnik und Petroutz,* Czernowitz, Selbstverlag des Verfassers, 1881; Bd. II, *Die deutschen Siedlungen in der Bukowina*, Czernowitz, Selbstverlag des Verfassers, 1885–87; Bd. III, *Geschichte der Klöster Woronetz und Putna*, Czernowitz, Selbstverlag des Verfassers, 1886–88); Bd. IV, *Geschichte des Bistums Radautz und des Klosters Groß-Skitt*, Czernowitz, Selbsverlag des Verfassers, 1890; Bd. V, *Moldauisch- und Russisch-Kimpolung (Huzulen) und die Einwanderung der Lippowaner*, Czernowitz, Selbstverlag des Verfassers, 1891.

BDD-A32775 © 2017 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 05:09:25 UTC)

Începuturile plutăritului pe Bistriţa Aurie[10]; *Depunerea jurământului Bucovinei [faţă de împărăteasa Maria Tereza], la 12 octombrie 1777*[11]; *Ţinutul Hotin sub stăpânirea austriacă*[12]; *Cetatea Ţeţina şi sabia unui cavaler cruciat*; *O inscripţie de la Rădăuţi din anul 1786*[13]; *Comunităţile germane din Luca şi Chipereşti*; *Un document din 22 ianuarie 1507, referitor la armenii din Suceava*[14]; *Descoperiri arheologice în Bucovina*[15].

Mai puţin se ştie despre faptul că Franz Adolf Wickenhauser a avut şi preocupări literare. Publicaţia „Lemberger Leseblätter”[16] este cea în care el debutează, în anul 1845, cu poezia *Auf den Bergen bei Kirlibaba* [În munţi, la Cârlibaba]. A doua încercare literară, apărută în aceeaşi publicaţie, este o epopee istorică, intitulată *Moldova. Am Grabe des Fürsten Peter Rareş* [Moldova. La mormântul voievodului Petru Rareş]. Este vorba tot despre o creaţie în versuri, de 18 strofe, în care autorul încearcă să îmbrace cercetările sale despre istoria Moldovei în veşmânt poetic. Textul este însoţit de informaţii, pentru cei mai puţin cunoscători, despre eroul epopeii şi evenimentele istorice la care se face trimitere.

Se pare că Wickenhauser îşi făcuse un renume din pasiunea pentru istoria Bucovinei şi din a îmbogăţi relatările istorice cu descrieri ale naturii. Din acest motiv, alte două texte, în proză, semnate cu pseudonimul „Domnul Schlichtling”, publicate, de asemenea, în „Lemberger Leseblätter”, se presupune că îi aparţin: *Beschreibung von Sereth* [Descrierea Siretului] şi *Beschreibung von Dragomirna* [Descrierea Dragomirnei][17].

În necrologul[18] redactat şi publicat de R. F. Kaindl în „Bukowinaer Rundschau”, în 12 aprilie 1891, se precizează că Franz Adolf Wickenhauser a lăsat

[10] *Die ersten Flößungen auf der goldenen Bistritz*, în „Bukowiner Hauskalender”, Cernăuţi, 1867, p. 78–88.

[11] *Die Huldigung der Bukowina am 12. Oktober 1777*, *ibidem*, nr. 5, 1868, p. 69–78.

[12] *Die Mark Hotin unter österreichischer Herrschaft*, *ibidem*, p. 79–85.

[13] Este vorba despre o inscripţie pe peretele exterior al vechii Biserici Episcopale din Rădăuţi: „Hier ruhen die Gebeine des am 5. … 1786 verstorbenen k. k. Bukowiner Staatsgüter-Inspektorats-Adjunkten, Herrn Adam Friedrich Henze. Wurde geboren zu Bayreuth am 17. Juni 1750”. În traducere: „Aici odihnesc osemintele inspectorului adjunct din cadrul Administraţiei Bunurilor Statului din Bucovina, domnul Adam Friedrich Henze, decedat la 5 […] 1786. S-a născut la Baireuth, în 17 iunie 1750”. Vezi „Bukowinaer Rundschau”, Cernăuţi, nr. 1834, 12 mai 1895, p. 4.

[14] *Eine Urkunde vom 22. Januar 1507 betreffs der Suczawaer Armenier*, în „Bukowinaer Rundschau”, Cernăuţi, nr. 889, 12 octombrie 1890, p. 1.

[15] *Archäologische Funde in der Bukowina*, în „Mittheilungen der k. k. Zentralkommission für Kunst- und historischen Denkmale”, Neue Folge, Wien, nr. 6, 1880, p. LXXIX.

[16] Supliment literar al periodicului „Lemberger Zeitung” (Lemberg, 1812–1866), cu titlul „Lemberger Leseblätter für Stadt und Land zur Beförderung der Kultur und Kunst, Wissenschaft und Leben”.

[17] Dragoş Carasevici, Ion Lihaciu, *Czernowitzer Korrespondenten deutschsprachiger in- und ausländischer Zeitungen*, în: *Acta Iassyensia Comparationis*, nr. 8, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, 2010, p. 71–72.

[18] *Franz Adolf Wickenhauser, ein Bukowiner Geschichtsforscher*, în „Beilage der Bukowinaer Rundschau”, Cernăuţi, nr. 966, 12 aprilie 1891, p. 9.

BDD-A32775 © 2017 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 05:09:25 UTC)

în urma sa o operă postumă foarte bogată. Dintre materialele care ar fi trebuit să fie publicate, în vederea completării informaţiilor din volumele deja tipărite, cercetătorul a lăsat o parte soţiei sale şi o parte chiar lui Raimund Friedrich Kaindl. Acesta s-a îngrijit, ulterior, de publicarea lor, un exemplu în acest sens fiind lucrarea *Das Entstehen und die Entwicklung der Lippowaner-Colonien in der Bukowina* [Apariţia şi dezvoltarea coloniilor lipoveneşti din Bucovina] (Viena, 1896).

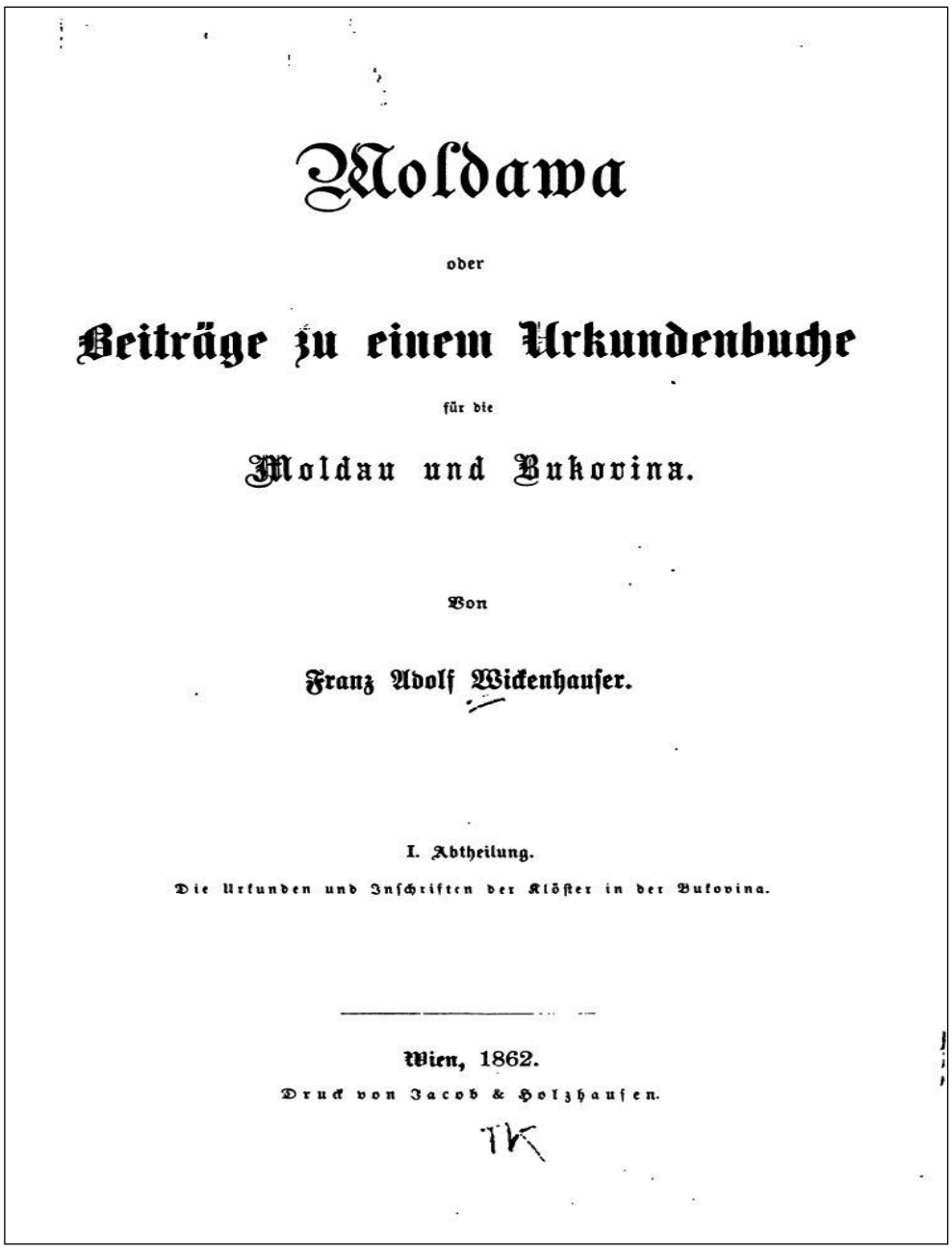
În anul morţii cercetătorului austriac, B. P. Haşdeu publică, în „Revista nouă", un articol despre viaţa şi activitatea acestuia, arătând că, „oricât de străin prin naştere, [Franz Adolf Wickenhauser] merită pe deplin onorurile unei înmormântări româneşti. Iubea adevărul, îl căuta cu stăruinţă, cu mijloacele de care dispunea […], nu era tendenţios şi avea pentru poporul român o caldă simpatie"[19].

Scriitorul Alexandru Vitencu îi aducea un binemeritat omagiu, 80 de ani mai târziu, în paginile periodicului „Revista Bucovinei": „Între autorii străini, care […] s-au ocupat de trecutul ţării şi neamului nostru, are, fără îndoială, un loc de cinste Franz Adolf Wickenhauser, […] care s-a aprofundat în studiul hrisoavelor de voievozi ai veacurilor scurse […] şi a construit după ele o frumoasă şi luminoasă imagine despre trecutul românesc al Bucovinei răpite, şi aceasta ca funcţionar de stat austriac. Fără a fi istoric de profesie, W[ickenhauser] a pătruns adânc în domeniul ştiinţei istorice. Cele câteva greşeli de traducere din lucrările lui – greşeli care, astăzi, pot apare stridente – sunt neînsemnate faţă de imensa operă de migălos cercetător al unor hârtii vechi, care, până la el, stăteau uitate sub colbul arhivelor. Să nu uităm că, în Bucovina, W[ickenhauser] este cel dintâi care a descifrat tainele trecutului nostru"[20].

[19] B. P. Haşdeu, *F. A. Wickenhauser*, în „Revista nouă", Bucureşti, Stabilimentul Grafic I. V. Socec, anul IV, nr. 1, 15 aprilie 1891, p. 2–3.

[20] Alexandru Vitencu, *Răsfoind opera lui Wickenhauser*, în „Revista Bucovinei", Cernăuţi, anul I, nr. 7, iulie 1942, p. 304–305. Vezi şi *„Revista Bucovinei" (Bucureşti 1916; Cernăuţi, 1942 – Timişoara, 1945). Bibliografie*, studiu introductiv şi notă asupra ediţiei: dr. Vasile I. Schipor, bibliografie, indice de nume şi album: dr. Alis E. Niculică, Suceava, Editura „George Tofan", Colecţia „Enciclopedia Bucovinei în studii şi monografii" (40), Seria „Instrumente de lucru" (1), MMXV, p. 89.

BDD-A32775 © 2017 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 05:09:25 UTC)

Moldawa

oder

Beiträge zu einem Urkundenbuche

für die

Moldau und Bukovina.

Von

Franz Adolf Wickenhauser.

I. Abtheilung.

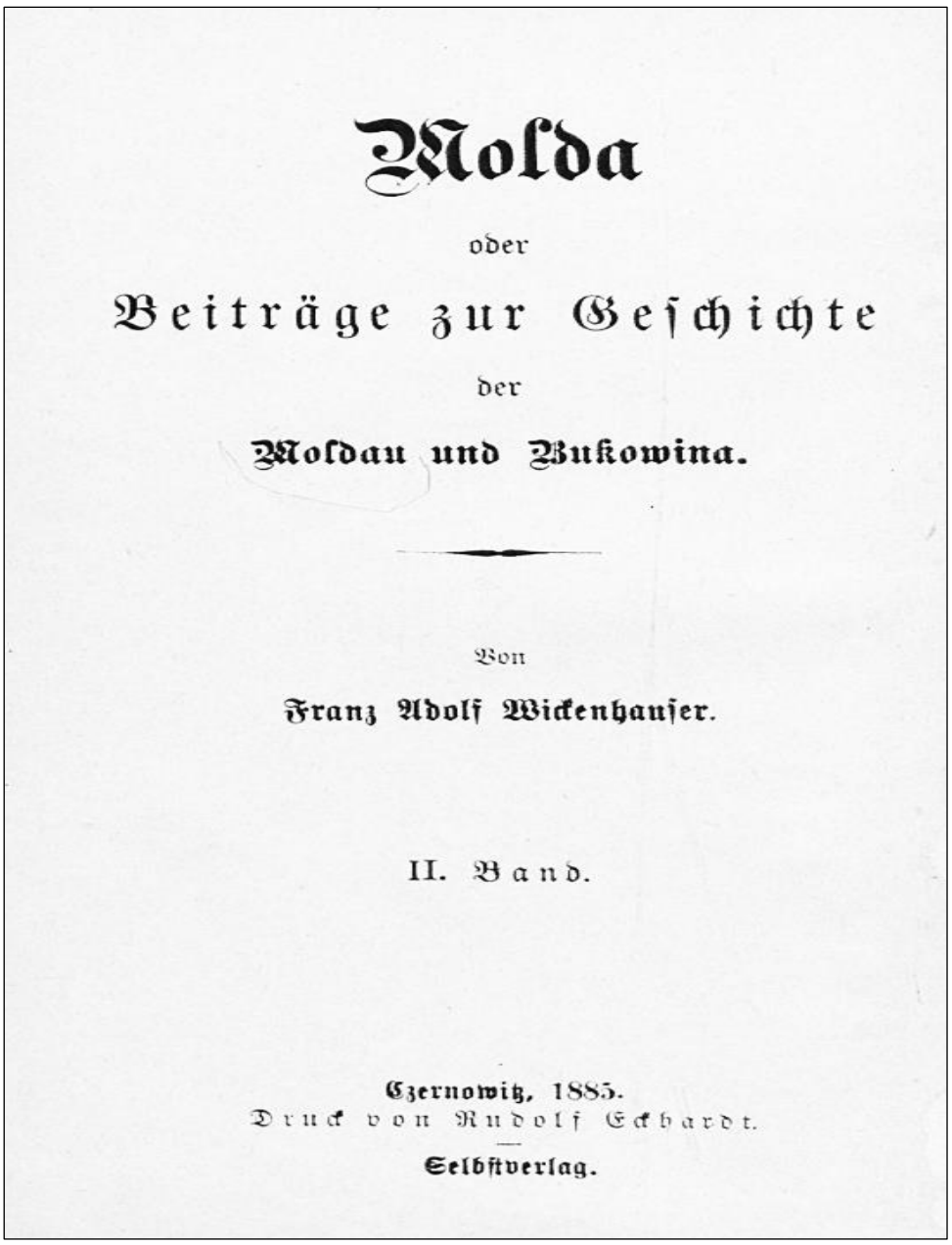
Die Urkunden und Inschriften der Klöster in der Bukovina.

Wien, 1862.

Druck von Jacob & Holzhausen.

Pagina de gardă a volumului *Moldava sau contribuţii la o colecţie de documente privind Moldova şi Bucovina.* Partea I*:* *Hrisoavele Mănăstirii Moldoviţa*, Viena, 1862.
Sursa: https://catalog.hathitrust.org/Record/011565974

BDD-A32775 © 2017 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 05:09:25 UTC)

Molda

oder

Beiträge zur Geſchichte

der

Moldau und Bukowina.

Von

Franz Adolf Wickenhauſer.

II. Band.

Czernowitz, 1885.
Druck von Rudolf Eckhardt.

Selbſtverlag.

Pagina de gardă a volumului *Molda sau contribuţii la istoria Moldovei şi a Bucovinei*, Cernăuţi, 1885.
Sursa: http://digital.staatsbibliothek-berlin.de/werkansicht

BDD-A32775 © 2017 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 05:09:25 UTC)

Die

deutſchen Siedelungen

in der

Bukowina.

Von

Franz Adolf Wickenhauſer.

II. Bändchen.

Czernowitz, 1887.
Druck von Rudolf Eckhardt.

Selbſtverlag.
In Commiſſion in der Pardiniſchen Buchhandlung in Czernowitz.

Pagina de gardă a volumului *Coloniile germane din Bucovina*, II, Cernăuți, 1887.
Sursa: http://digital.staatsbibliothek-berlin.de/werkansicht

BDD-A32775 © 2017 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 05:09:25 UTC)